

ЗАВДАННЯ ПО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

¹ Вища Технічна Школа ім. Г. Аґріколи, Бохум, Німеччина;

² Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

Анотація

Україна визначилася з політикою «зеленого» енергетичного переходу до 2050 року. Це означає розвиток альтернативних джерел енергії, поступову декарбонізацію енергетичного сектора і поетапну відмову від вугільної промисловості. Ліквідація вугільних шахт пов'язана з вирішенням цілого спектра завдань, від чисто технічних, як управління шахтними водами, так і вирішення соціальних та економічних завдань, пов'язаних з трансформацією цілих вугільних регіонів.

Ключові слова: вугільна промисловість, шахти, екологічна безпека.

Abstract

Ukraine has decided on a policy of "green" energy transition until 2050. This means the development of alternative energy sources, the gradual decarbonisation of the energy sector and the phasing out of the coal industry. Elimination of coal mines is associated with solving a range of tasks, from purely technical, both mine water management and solving social and economic problems associated with the transformation of entire coal regions.

Keywords: coal industry, mines, environmental safety.

Вступ

За останні півстоліття великомасштабні зміни у вугільній промисловості відбулися в усій Європі, а зовсім недавно в Сполучених Штатах і Китаї, привели до того, що майже 4 мільйони шахтарів залишилися без роботи. Основними рушійними силами цих змін є механізація гірничодобувних підприємств, політика уряду і конкуренція з боку інших видів палива на ринках електроенергії. В даний час економіки в Азії, Східній Європі і Африці стикаються з тими ж факторами змін, при цьому значне скорочення робочих місць вже відбувається в Китаї, швидше за все теж саме відбудеться і в азіатських країнах.

Закриття шахт часто призводить до масових протестів і страйків. Так було в Україні, Росії, Польщі, Великобританії, Німеччині, у всіх країнах, де приймалося на урядовому рівні рішення про закриття вугільних шахт. Це складний процес, наслідки якого, з точки зору соціального довгострокового впливу, ще недостатньо вивчені.

Результати дослідження

Опублікований в листопаді 2018 року звіт Світового Банку «Закриття вугільних шахт: справедливий перехід для всіх» [1] резюмує уроки, засвоєні з досвіду закриття шахт в Російській Федерації, Україні, Польщі та Румунії з 1994 по 2012 роки, доповнюючи даними про наслідки закриття вугільних шахт в Великобританії, Нідерландах, США та Китаї, показують, що втрата робочих місць відбувається не тільки в міру скорочення виробництва, але навіть при зростанні виробництва. Пом'якшення соціальних конфліктів і економічних лих викликає серйозну заклопотаність, оскільки в глобальному масштабі вугільна промисловість вступає в нову еру скорочення. Мета цього звіту - поділитися з урядами уроками, витягнутими з закриття вугільних шахт. Дійсно, повний набір питань, пов'язаних із закриттям вугільних шахт, різноманітний, і на сьогоднішній день можна використовувати кілька позитивних прикладів з практики. Складність технічних питань і майнових інтересів поряд з безліч-

чно потенційних ризиків, які можуть виникнути, зажадають поєднання перевічених часом і нових підходів. У цьому тематичному документі експерти Світового Банку спробували витягти уроки з минулого, які можуть допомогти політикам в більш успішне закриття шахт в майбутньому.

В цілому, Світовий Банк дає рекомендації для використання урядам країн, що займаються закриттям шахт:

1. Держава повинна давати чіткі вимоги і рекомендації щодо закриття шахт. У визначенні державної політики в питаннях реструктуризації шахт повинні брати участь усі профільні інститути та організації.

2. Виділення коштів великого розміру для вирішення технічних завдань із закриттям і санацією виробничих ділянок, а також для виплат грошових компенсацій шахтарям, які залишилися без роботи.

3. Співпраця з регіональними адміністраціями та профспілками.

4. Планування трансформаційного періоду щодо закриття шахт має розпочатися якомога раніше.

5. Держава повинна забезпечити соціальну базу для працевлаштування шахтарів в форматі національної стратегії. Наприклад, в Німеччині від планування до закриття останньої шахти в грудні 2018 року відбулося 50 років [2].

6. Необхідно розробити систему тимчасових допомог, компенсацій, соціальних страховок від безробіття, можливості дострокового виходу на пенсію для шахтарів, які втратили роботу.

7. Необхідно розробити механізми з працевлаштування втратили роботу шахтарів, що в подальшому зменшить навантаження з соціальних фондів. Шахтарі мають не тільки знаннями в області гірського виробництва, це прекрасні електрики, механіки, монтери і т.д. У Німеччині є прекрасний досвід об'єднання шахтарських бригад в сервісні підприємства, які здійснювали виконання робіт для інших підприємств на аутсорсингової основі.

8. Питання санації промислових ділянок повинні враховуватися ще на стадії планування шахти. Так само як оцінка можливого негативного впливу на навколишнє середовище, питання довгострокового моніторингу, відкачування і очищення шахтних вод і т.д.

9. Повинні бути визначені фінансові механізми, які б покривали витрати на ліквідацію шахт, так як часто підприємство самостійно не в змозі вирішити цю задачу, а в разі банкрутства підприємства це повністю переходить в зону відповідальності держави.

Окреслені рекомендації застосовні також в реаліях України, однак не варто забувати, що до вище перерахованих питань існує ще національні і локальні проблеми, пов'язані з тим, що деякі вугільні підприємства Донецького вугільного басейну розділені в результаті ведення військових дій на Донбасі, що в даний момент відбувається неконтрольоване затоплення шахт на території Донецької та Луганської областей, що із закриттям вугільних шахт постраждають моногорода і організації із суміжних з вугільною промисловістю сфер, а також соціальні установи, які часто перебували на балансі вугільних підприємств або підтримувалися ними, це, перш за все, дитячі сади, школи, медичні установи. Плюс сюди ж відносяться питання вугільних котелень та опалення приватних домоволодінь за рахунок вугілля.

Найбільш гострі екологічні проблеми Східного Донбасу викликані реструктуризацією вугільної промисловості. Масове закриття вугільних шахт призвело до загострення екологічних і соціальних проблем в регіоні [3-7].

Висновки

З огляду на вищезазначене, можна сказати, що Україна вже запізнилася з завчасної розробкою стратегії, коли це процес потрібно планувати за 20-30 років. А беручи до уваги складну економічну і соціальну обстановку в регіоні, обтяженим військовими діями, підходити до питання реструктуризації вугільної промисловості потрібно ще більш ретельніше. Протягом трансформаційного періоду потрібно не тільки працевлаштувати громадян, які залишилися в результаті такої трансформації без роботи, але і повністю переорієнтувати вугільний регіон, забезпечити надійність енергозабезпечення за рахунок інших альтернативних джерел електроенергії, включаючи водневу енергетику, а також створити всю необхідну для цього інфраструктуру.

Радує той факт, що Україна в питаннях закриття шахт керується німецьким підходом, який є найбільш планомірним і послідовним в Європі. Так в розмові прем'єр-міністра України Дениса Шмигала і бундесканцлера Ангели Меркель в квітні 2020 року, уряд Німеччини запевнило представників України, що підтримає пілотний проект України з трансформації вугільних регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Постановление Кабинета министров Украины от 18 августа 2017 № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”
2. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року [https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/14022020/pdf_%d0%b7%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%b0%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%86%d0%b5%d0%bf%d1%86%d1%96%d1%8f%20\(2\).pdf](https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/14022020/pdf_%d0%b7%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%b0%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%86%d0%b5%d0%bf%d1%86%d1%96%d1%8f%20(2).pdf)
3. Just Transition for regions and generations. Experiences from structural change in the Ruhr area Research study conducted on behalf of WWF Germany.
4. Lunova O. Potential territorial risk in the eastern Ukraine/ O. Lunova, V. Yermakov, D. Averin Journal of Geology, Geography and Geocology Vol. 28 (3). Dnipro – 2019. P.600-609. doi: <https://doi.org/10.15421/111957>
5. Луньова О.В. Наукові основи управління екологічною безпекою промислових комплексів вуглеводобувних підприємств / Екологічні науки: науково-практичний журнал (Index Copernicus). К.: ДЕА, 2020. № 1 (28) Т.1 С. 50-59. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.1-28.8>
6. Луньова О.В. Оцінка екологічних ризиків техноекосистем на прикладі районів вугільних родовищ Донбасу/ Екологічні науки: науково-практичний журнал (Index Copernicus). К.: ДЕА, 2019. № 4 (27) Т.1 С. 38 – 44 DOI:<https://doi.org/10.32846/2306-9716-2019-4-27-7>
7. Луньова О.В. Вплив вуглеводобувних підприємств на рівень екологічної безпеки техноекосистем Донбасу /О.В. Луньова, В.М. Єрмаков// XVII Міжнародна науково-технічна конференція «Проблеми екологічної безпеки» (2-4 жовтня 2019р. м. Кременчук) с. 137-142.

Лубенська Наталя Олександрівна — незалежний консультант в Україні, Дослідницький центр пост-майнінгу, Вища Технічна Школа ім. Г. Аґріколи, Бохум, Німеччина, email: lubenskaja@gmail.com

Lubenska Natalia Oleksandrivna — Independent Consultant in Ukraine, Post-Mining Research Center, Higher Technical School named after G. Agricola, Bochum, Germany, email: lubenskaja@gmail.com